

Nádasdy Ádám: Ízlések és szabályok – Írások nyelvről, nyelvészetről 1990–2002. Magvető Kiadó, Budapest, 2003, 313 lap

Az *Ízlések és szabályok* című könyv Nádasdy Ádám egy bő évtizeden át tartó tudománynépszerűsítő munkájának összegzése. A gyűjteményes kötet nem előzmény nélküli, 1999-ben jelent meg az Osiris gondozásában a (Kálmán Lászlóval közösen készített) *Hárompercesek a nyelvről* című kiadvány. Míg a friss válogatásban szereplő írások kisebb része különböző újságokban (pl. Népszabadság, Replika, Magyar Hírlap), nagyobb része a Budapesti Könyvszemlében és a Magyar Narancsban jelentek meg, addig a *Hárompercesek a nyelvről* a Bartók Rádióban *Nyelv-ész-érvek* címen 1992 és 1997 között elhangzott előadások anyagait adja (kissé átdolgozott formában) közre.

A szerző az előszóban tisztázza művének tartalmát és a célközönségét: „Ebben a könyvben a nyelvről, a nyelvészetről, a nyelv világáról írt cikkeimet gyűjtöttem össze, azokat, amelyek nem a szakmai körökhöz szólnak, hanem a többé-kevésbé laikus nagyközönséghez, tehát ismeretterjesztő, gondolatébresztő jellegűek”.

Az eszmefuttatások megértése valóban csak minimális előképzettséget igényel, a nyelvek iránt érdeklődők, a nyelvtudományban képzettebbek tudományos szórakoztató irodalomnak is fel-foghatják.

Miről is olvashatunk a cikkekben? Az író sokoldalúsága lehetővé tette, hogy a felvetett témák valóban változatosak legyenek. Szóba kerül többek között: az *ami-amely* használata; az eszperantó nyelv megalkotása; az idegen nevek ejtése; az idegen szavak megjelenése a magyar nyelvben; a fone-

tikus átírás; az igekötős igék; az ikes igék; nyelvhasználati, pragmatikai kérdések; az idegen nyelvű feliratok; szavak eredete és használata; nyelvi illemtan; nyelvi tabuk; a nyelv és társadalom kapcsolata; a nyelv és logika kapcsolata; a művelt normától eltérő nyelvhasználat; a nemzet és a nyelv összefüggései; stílus; nyelvtan; nyelv művelés; nyelv védelem; a reklámnyelv-törvény, a suksükölés, a szleng, a tegezés-magázás és a trágárság. Ezeken felül egyes szavaknak (mint például *úgymond, valahol, modern*) a használatát, eredetét részletesen boncolgatja.

Az írásokon érződik Nádasy nyelvek iránti szeretete, idegen nyelvekben való jártassága, magas nyelvészeti képzettsége. A nyelvtudományról a következőket gondolja: „Minden tudomány attól érdekes, hogy olyasmit tanít, ami a naiv szemlélő szerint nem úgy van, sőt aminek a »józan paraszti ész« az ellenkezőjét vélné igaznak. Mármint ha ez igaz olyan klasszikus, bevett tudománynál, mint a biológia, mennyivel inkább így van egy viszonylag fiatal (mindössze 200 éves) tudománynál, mint a nyelvészet! A nyelv higgadt vizsgálatát már az is nehezíti, hogy a nyelv nehezen hozható saját magunktól kellő távolságba, ami pedig a véleményalkotáshoz szükséges volna”.

Közismert jelenségekkel kapcsolatban fejti ki, támasztja alá saját véleményét. Álljon itt csupán egy-két példa szemléltetésül: 1. „A nyelvvel kapcsolatos tévhiedelmek egyike az, hogy bizonyos dolgokat azért veszünk át, mert arra a »szükség« van. A régi magyarban nem volt *a/az* névelő, s csak jóval a honfoglalás után alakult ki. Szükség volt rá? Talán, hiszen a németben is van; de akkor a cseh nyelvnek miért nincs máig szüksége névelőre? És vajon ha akkoriban élünk, kétségbeesetten hadakoznunk kellett volna ez utólagos najmódi labanc rákfene, a névelő ellen?” 2. Azt sem mindenki látja világosan, hogy az idegenből átvett szavak nagyban gazdagítják a nyelvet. Sokszor segítik az árnyaltabb kifejezésmódot, például a *helytelen* szó mellett az *inkorrekt* is létezik, hiszen például az üzleti életben más a helytelen lépés és az inkorrekt lépés. „Az idegen szavak először mindig »kilógnak« a nyelvből, és fokozatosan illeszkednek be – vagy kihullanak... Hogy mit emel be a nyelv, hogy merre változik, nemigen lehet befolyásolni, azt a közösség spontán dönti el.” 3. Nádasy véleménye szerint értelmetlenség azt állítani, hogy nyelvünk „elszemetedett”. Felhívja rá a figyelmet, hogy a nyelvet és a beszédet mindenképpen el kell választani egymástól. A beszéd talán elszemetedhet, ugyanúgy, ahogy talán a gondolkodás vagy az érzelmi világ, de a nyelv nem. 4. Ezzel szorosan összefügg annak az állításnak az elvetése is, hogy bármely nyelv fejlődne vagy romlana. „A nyelvek, amióta ismerjük őket (kb. 6000 éve), nem mutatnak minőségi változást, nem lesznek sem egyszerűbbek, sem bonyolultabbak, sem jobbak, sem rosszabbak.” A nyelv legfőbb változhat, ám változásai nem okoznak gondolkodásbeli vagy erkölcsi változásokat.

Első olvasásra meglepő, de annál találóbb hasonlatokat használ a szerző. Ilyen például, amikor a nyelvészt az optikushoz és a genetikushoz, a nyelv művelést a természetvédelemhez hasonlítja. A közös jegyeket ne árulom el, ezeket fedezze fel maga az olvasó.

A cikkgyűjtemény használhatóságát segíti a mutató (tárgymutató), ahol általában szakkifejezések alapján tájékozódhat az olvasó.

A mű legértékesebb része, hogy az olvasóknak betekintést enged a nyelv világába, az olvasók egy kicsivel többet tudnak meg a nyelvről, e mellett közérthető módon beszél a tudományról, a tudományos eredményekről.

Akinek sikerült felkeltenem az érdeklődését, annak ki fog derülni, mi a nyelvészet, mik a céljai, mivel foglalkozik, mivel nem foglalkozik, miket kérdez, és milyen válaszokat keres.

Batár Levente